

วิจารณ์และแนะนำหนังสือ

Chalmers Johnson, *Revolutionary Change*. (Boston : Little, Brown and Company) 191 pp., 1966.

หนังสือของ Chalmers Johnson. *Revolutionary Change* นี้เป็นผลงานชิ้นหนึ่งในจำนวนหลายเล่มของเขาซึ่งพิมพ์ขึ้นในปี ค.ศ. 1966 และได้รับการพิมพ์ซ้ำหลายครั้งเนื่องจากเป็นที่สนใจของผู้ที่ศึกษาเรื่องการปฏิวัติในสาขาวิชาต่างๆ แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้ ถึงแม้จะพิมพ์มาแล้วหลายปีแต่ยังมีคุณค่าทางวิชาการ จึงขอเสนอหนังสือเล่มนี้ในทันที

ลักษณะของการนำเสนอซึ่งมีจุดเน้นของการศึกษาที่ "การปฏิวัติ" นั้น ได้ดึงเอาความรู้และความคิดจากหลายสาขาวิชา เช่น สังคมวิทยา จิตวิทยา การทหารและเศรษฐกิจมาอธิบาย ทำให้ได้แง่มุมของการศึกษาที่กว้างกว่าการมองเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แม้ว่าผู้เขียนเองจะเป็นนักรัฐศาสตร์ก็ตาม

การที่ผู้เขียนทำการศึกษาในลักษณะอาศัยข้อมูลเชิงประจักษ์มาศึกษาเปรียบเทียบ ทั้งนำตัวอย่างจากตะวันตกกับตะวันออกไกลมาอธิบาย รวมทั้งวิเคราะห์แนวความคิดของนักทฤษฎีสาขาต่างๆ ตั้งแต่สมัยแรกๆ ที่ทำการศึกษาเรื่องการปฏิวัติ จนตลอดถึงพัฒนาการของแนวความคิดและทฤษฎีต่างๆ นี้ ทำให้ผู้อ่านสามารถทำความเข้าใจได้อย่างค่อนข้างชัดเจนต่อเนื่อง และอาจนำไปสู่การได้มาซึ่ง Comprehensive model เพื่อการอธิบายเรื่องของการปฏิวัติในลักษณะทั่วไป (Generalization) ต่อไปได้ตามที่ Johnson เองได้ตั้งความหวังไว้

เนื้อหาของหนังสือที่นำไปสู่การสร้างทฤษฎีในการปฏิวัติของ Johnson นี้ ได้อธิบายถึงสาเหตุ ความสำเร็จ ความล้มเหลว และผลของการปฏิวัติที่เกี่ยวพันกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม รวมทั้งได้ทำนายเหตุการณ์ในอนาคตของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ค่อนข้างชัดเจนน่าสนใจและมีประโยชน์ในแง่ของพัฒนาการทางด้านวิชาความรู้ ตลอดจนสามารถนำมาวิเคราะห์และปรับใช้เพื่อการควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ เช่น เพื่อไม่ให้เกิดความรุนแรง เป็นต้น

หนังสือเล่มนี้ช่วยอธิบายปัญหาต่าง ๆ ที่นำไปสู่ทฤษฎีที่ทำให้เข้าใจเรื่องของการปฏิวัติ ผู้เขียน Johnson มีความเห็นว่าการปฏิวัติมีสาเหตุทางการเมืองที่จะแยกศึกษาพิจารณาได้โดยลำพัง แต่จะต้องอาศัยความรู้ทางสังคมวิทยา จิตวิทยา การทหาร และเศรษฐกิจ ช่วยในการวิเคราะห์และพิจารณา แต่เดิมนั้นการวิเคราะห์การปฏิวัติจะแยกพิจารณาเป็นแต่ละส่วน เช่น ด้านเศรษฐศาสตร์จะวิเคราะห์ตามทฤษฎีของมาร์กซ์ หรือโต้แย้งทฤษฎีของมาร์กซ์ แล้วสรุปว่ากระบวนการปฏิวัติมีพื้นฐานจากเศรษฐกิจ ส่วนนักประวัติศาสตร์จะอธิบายการตัดสินใจที่ซับซ้อนในระหว่างพรรคการเมืองต่าง ๆ ทำให้เกิดการปฏิวัติ หรือนักปรัชญาการเมืองจะศึกษาเรื่องค่านิยม และอธิบายถึงการแสดงออกของค่านิยมที่แย้งกับความถูกต้องในการปกครองยุคต่าง ๆ ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกันไป

Johnson เห็นว่าความเข้าใจเบื้องต้นในการศึกษาเรื่องการปฏิวัติ คือจะต้องพิจารณารูปแบบที่ซับซ้อนของกระบวนการปฏิวัติ โดยตั้งคำถามว่า “อะไรเป็นสิ่งที่จำเป็นในสังคม” ซึ่งจะต้องตอบว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยม ความจำเป็นทางเศรษฐกิจ การยอมรับในบุคลิกภาพส่วนบุคคล (personality configurations) การควบคุมของสังคม และปรากฏการณ์ในประวัติศาสตร์ ดังนั้นเมื่อพูดถึงการปฏิวัติเท่ากับการพูดรวมความถึง ระบบสังคมที่มีการปฏิวัติ (revolutionary social system)

หนังสือเล่มนี้แบ่งออกเป็น 9 บท รายละเอียดของบทต่างๆ พอจะสรุปได้ดังนี้

บทที่ 1 กล่าวถึงการปฏิวัติในส่วนที่เกี่ยวข้องกับแนวความคิดทางการเมือง ผู้เขียนได้รวบรวมความคิดเห็นของนักทฤษฎีต่างๆ เช่น Arther Bauer ว่าการปฏิวัติเป็น

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม บางครั้งทำได้สำเร็จและบางครั้งก็ล้มเหลว แนวความคิดของ Aristotle เห็นว่าเป็นหลักเกณฑ์ในการแบ่งบันความยุติธรรมในสังคม ต้องศึกษาความสัมพันธ์ในสังคมและความต้องการให้สังคมเปลี่ยนไปในรูปใด Radcliffe—Brown ให้ศึกษาเรื่องการปฏิบัติ โดยการศึกษาเปรียบเทียบ Salvemini ศึกษาว่าการปฏิบัติมีกฎหมายตัวหรือไม่ โดยการศึกษาเปรียบเทียบเพื่อค้นหาความเหมือนกันและสิ่งที่ต่างกัน Thomas Hobbes อธิบายว่า สังคมคือการเอาชนะความรุนแรงในสภาพธรรมชาติ Talcott Parsons ได้ย้่าว่าในระบบของสังคมมีความรุนแรงหลายรูปแบบ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยปราศจากความรุนแรงจึงไม่เรียกว่าการปฏิบัติ เมื่อเกิดการปฏิบัติต้องยอมรับว่าเป็นความล้มเหลวทางสังคมอย่างหนึ่ง การปฏิบัติเป็นความรุนแรงภายในระบบ ต่างกับสงครามซึ่งเป็นความรุนแรงระหว่างระบบ

ในบทที่ 2 กล่าวถึงระบบสังคม โดยผู้เขียนรวบรวมเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักทฤษฎีต่างๆ ได้แก่ Dorothy Emmet อธิบายว่า สังคมคือความจริงที่ปรากฏให้เห็นในลักษณะที่ประชาชนรวมกันอยู่ และมีระบบย่อย ได้แก่ บทบาท สถานะ ค่านิยม โครงสร้าง หน้าที่ และอื่น ๆ การศึกษาพัฒนาการของระบบสังคม ในระยะแรกจะศึกษาเกี่ยวกับสังคมตามธรรมชาติ Hobbes เห็นว่าระบบได้สร้างระเบียบเพื่อบางคนใช้บังคับกับคนอื่น การรักษาสังคมจึงมีลักษณะการข่มขู่บังคับ เพราะคนต้องการสิ่งต่างๆ ในสภาพแวดล้อมมากกว่าที่ตนเองจะหาได้ จึงเกิดความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหา ส่วนสังคมที่มีเหตุผลมีการจัดระบบแล้วจะพยายามเลี่ยงความรุนแรง โดยการแบ่งบันความผาสุก Marx เชื่อว่าทรัพย์สินเป็นฐานอำนาจ และพัฒนาไปสู่การมีชนชั้นในสังคม ทางอยู่รอดของสังคมมนุษย์คือการแบ่งหน้าที่และแบ่งงานกันทำอย่างมีระบบ ซึ่งจำเป็นต้องมีการออกคำสั่งควบคุมดูแล Ralf Dahrendorf สรุปว่า พื้นฐานทางโครงสร้างสังคมที่ไม่เท่าเทียมกันและความต้องการขจัดปัญหาข้อขัดแย้งในสังคมจึงเกิดการมีอำนาจและหน้าที่ไม่เท่ากัน เพื่อควบคุมไม่ให้เกิดความรุนแรง ความคิดดังกล่าวนี้ Weber ได้นำไปอธิบายที่มาและความหมายของรัฐ (State) ว่าเป็นกลุ่มของชุมชนที่ครอบครองความถูกต้องและใช้คำสั่งภายในขอบเขตของตน

ปัญหาของนักทฤษฎีค่านิยม คือ วัฒนธรรมที่ร่วมกันระหว่างสมาชิกในสังคม หน้าที่สำคัญของทฤษฎีค่านิยม คือการให้อำนาจหน้าที่ (authority) หรืออำนาจตามกฎหมายแทนการให้อำนาจด้วยกำลัง (power) การที่บางคนไม่ปฏิบัติตามระบบค่านิยม นักทฤษฎีค่านิยมจะอธิบายว่าเป็นเพราะพฤติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งเกิดจากการคล้อยตามทางสังคมไม่สมบูรณ์ มีความเครียดในบทบาทหน้าที่ และความขัดแย้งในระบบค่านิยมเอง สิ่งเหล่านี้อาจทำให้เกิดความรุนแรงได้ ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในสังคม ผู้เขียนจึงเสนอให้พิจารณารูปแบบของสังคมโดยสังเคราะห์ทฤษฎีการข่มขู่บังคับและทฤษฎีค่านิยมทั้ง 2 ด้าน ซึ่งจะช่วยให้พิจารณาเรื่องการปฏิวัติได้ก็

ในบทที่ 3 ผู้เขียนกล่าวถึงระบบสังคม ตามโครงสร้างและหน้าที่ที่ทำให้เกิดคุณลักษณะของระบบสังคม ผู้เขียนได้เสนอแนวความคิดของนักทฤษฎีต่างๆ ที่พยายามชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ที่จำเป็นเพื่อให้สังคมอยู่รอด

ในบทที่ 4 กล่าวถึงระบบสังคมที่ขาดคุณลักษณะ ผู้เขียนเห็นว่าตามปกติสังคมจะอยู่ในภาวะสมดุล มีลักษณะที่ค่านิยมคนในสังคมและสิ่งแวดล้อมของสังคมสอดคล้องต้องกัน เมื่อสิ่งกระตุ้นจากภายนอก จะทำให้สังคมค่อยๆ เปลี่ยนแปลง ที่เรียกว่าวิวัฒนาการ (evolution) แต่บางครั้งอาจมีสภาพขาดสมดุล ทำให้สังคมต้องปรับเปลี่ยนสู่สภาพสมดุล

ในบทที่ 5 ผู้เขียนได้วิเคราะห์การปฏิวัติ เพื่อสร้างทฤษฎี และเพื่อหาสาเหตุที่การปฏิวัติบางครั้งสำเร็จ และบางครั้งล้มเหลว ผู้เขียนได้กล่าวถึงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์เป็นช่วงๆ ตั้งแต่ ค.ศ. 1848 วิเคราะห์กรณีต่างๆ ที่ก่อให้เกิดการปฏิวัติ แล้วสรุปการวิเคราะห์โดยใช้รูปแบบ macroscopic หรือ systematic perspective พร้อมทั้งสาเหตุสำคัญ 3 ประการที่จะทำให้เกิดการปฏิวัติ คือ

1. อำนาจลดลง (Power deflation)
2. การขาดอำนาจของผู้นำ (Loss of authority)
3. เหตุเสริมหรือตัวเร่งอื่น ๆ (accelerator)

และเห็นว่ามัลักษณะเป็นรูปแบบในอุดมคติ (revolutionary ideology) ผู้เขียนได้สรุปขั้นตอนการเกิดปฏิวัติไว้ในลักษณะของแผนภูมิต่อเนื่อง รวม 2 ขั้นตอน ได้แก่ สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (เช่นโครงสร้าง ค่านิยม ฯลฯ) ภาวะขาดดุลยภาพในสังคม เหตุการณ์ให้เกิดการตัดสินใจปัจจัยสำคัญเพิ่ม (ไต่แก่ การลดอำนาจ การสูญเสียอำนาจ การใช้แรงผลักดัน) และเกิดการปฏิวัติ ขั้นตอนเหล่านี้ต้องใช้ระยะเวลา

บทที่ 6 กล่าวถึงการวัดภาวะขาดดุลยภาพทางสังคม ซึ่งการปฏิวัติยากที่จะวัดโดยวิธีทางสถิติเพียงอย่างเดียว และเป็นเหตุการณ์ที่มีความสัมพันธ์หลายสาเหตุ Wallace กล่าวถึงอัตราเพิ่มของคนทำความผิด แสดงถึงความเสื่อมทางวัฒนธรรม หรือ ค่านิยม Durkheim ศึกษาเกี่ยวกับการฆ่าตัวตาย ซึ่งมีความแตกต่างกันในกลุ่มศาสนา สังคม และการเมือง และได้นำเสนอผลการศึกษ้อัตราการฆ่าตัวตายเป็นตารางเปรียบเทียบ

บทที่ 7 กล่าวถึงการปฏิวัติชนิดต่างๆ ผู้เขียนได้พยายามแยกให้เห็นข้อแตกต่างของการจลาจล (rebellion) และการปฏิวัติ (revolution) ความแตกต่างนี้ให้ดูได้ที่ระดับขององค์การทางการเมืองสังคม 3 ลักษณะคือ

- ก. รัฐบาล
- ข. ระบอบการปกครอง
- ค. ประชาคม

ในบทที่ 8 กล่าวถึงยุทธศาสตร์ของการปฏิวัติว่า การศึกษาการปฏิวัติควรพิจารณาวิธีการที่ใช้ในการปฏิวัติ เพราะเป็นวิถีทางที่จะเข้าไปสู่วัฒนธรรมที่เป็นเป้าหมาย (goal culture) หรือเรียกว่า Transfer cultures สาเหตุการปฏิวัติต่างๆ ไปเห็นได้จาก การลดอำนาจ หรือสูญเสียอำนาจบังคับบัญชา แต่บางครั้งก็ไม่มีปฏิวัติ บางสถานการณ์มีตัวเร่งทำให้มีการปฏิวัติ แยกเป็น 2 ลักษณะตามระดับของเหตุผล คือ

- ก. ตัวเร่งทางยุทธศาสตร์ (Strategic accelerator) มุ่งที่ชัยชนะ และเป็นปฏิวัติที่โต้ตอบฝ่ายตรงข้าม

ข. ตัวเร่งทางลัทธิความเชื่อ หรืออุดมการณ์ (ideological accelerator) เป็นเรื่องของความปรารถนา การเสี่ยง และอารมณ์

ยุทธศาสตร์การปฏิวัติต้องการผู้นำ การจัดตั้งองค์กร และการสื่อสาร เป็นการกระทำที่จริงจัง แต่ความสำเร็จหรือล้มเหลวขึ้นอยู่กับตัวแปรจำนวนมาก ยุทธศาสตร์ที่เป็นรูปแบบอุดมคติ (ideal types) มี 2 ประเภท คือ รัฐประหารด้วยการแทรกซึม (coup d'etat) และสงครามกองโจรด้วยการจลาจล (guerrilla warfare)

บทสุดท้าย บทที่ 9 กล่าวถึงการปฏิวัติในอนาคต โดยกล่าวว่า การวิเคราะห์ระบบสังคม จะช่วยให้เกิดความเข้าใจ และหลีกเลี่ยงการปฏิวัติได้ เมื่อเห็นว่าโครงสร้างทางค่านิยมและรูปแบบการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อม ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกันก็จะต้องแทรกแซงทางการเมือง เพื่อมิให้มีการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิวัติ การปฏิวัติในอนาคตอาจพิจารณาได้จากผลของการเปลี่ยนแปลง 2 ประการ คือ การใช้เครื่องจักรแทนคน (automation) และการแพร่ขยายของอาวุธนิวเคลียร์ ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมอาจกระทำด้วยการปฏิวัติ หรือด้วยขบวนการทางการเมืองอย่างสันติ ซึ่งขึ้นอยู่กับความริเริ่มในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหา ผู้เขียนเชื่อว่าโลกอนาคตจะมีระบบสังคมเดี่ยว (single Social system) ประกอบด้วยระบบย่อยจำนวนมาก แม้ว่าจะเสมือนเป็นความคิดในอุดมคติ แต่ก็อาจเป็นไปได้โดยดูจากความพยายามร่วมกันทั้งโลกที่จะหลีกเลี่ยงสงครามนิวเคลียร์ สงครามคงจะไม่เกิดขึ้นในโลก แต่อาจทำนายได้ว่า มีความพยายามเปลี่ยนแปลงสังคมในระบบเพิ่มมากขึ้น ในรูปของการจลาจลและการปฏิวัติ

ท้ายที่สุด ผู้เขียนได้กล่าวว่า หนังสือนี้เป็นการมองบ้จจัยทั่วไปในการเปลี่ยนแปลงอย่างกว้าง ๆ ในอนาคต แต่ยังมีบ้จจัยการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นอีกมาก ดังนั้นถ้ามองเพียงการเมืองเท่านั้นก็เห็นว่า เพียงพอที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีระบบ จะเป็นการมองที่แคบเกินไป

ชลิดา สรรณ*

ไพจิตร กลวิวัฒน์*

พลลภา จันทรจิรากร*

* กำลังศึกษาปริญญาเอกทางรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์